

Aşıq Ələsgərin “Köynəyinə” qoşmasının bədii təhlili

Fatma Hacıyeva

Tibb elmləri doktoru

Elmi-Tədqiqat Mamalıq və Ginekologiya İnstitutu
dr.fatima79@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0198-5887>

Annotasiya: Məqalə Aşıq Ələsgərin “Köynəyinə” qoşmasının poetik xüsusiyyətlərini, bədii obrazlar sistemini və semantik qatlarını geniş şəkildə təhlil edir. Tədqiqat göstərir ki, qoşma üçbəndli quruluşa, 11 hecalı (6+5 bölgülü) klassik qoşma ölçüsünə malikdir və əsas təsvir obyektini gənc qızın güləbatın tikməli köynəyidir. Aşığın diqqətinin məhz köynəyə yönəlməsi ənənəvi xalq deyimləri, dövrün geyim mədəniyyəti və üst geyimlərinin qadın gözəlliyinin əsas vurğularından biri olması ilə əlaqələndirilir. Aşıq Ələsgər gənc gözəli və onun güləbatın tikməli köynəyini yüksək poetik ustalıqla təsvir etmiş, etnoqrafik elementləri bədii dildə canlandırmış və qadın gözəlliyinin milli düşüncədəki yerini poetik kodlarla ifadə etmişdir.

Açar sözlər: Aşıq Ələsgər, “Köynəyinə” qoşması, “Güləbatın”, Qalü-bəla”

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 04.11.2025; qəbul edilib – 15.12.2025

Artistic Analysis of Ashig Alasgar’s Goshma “Köynəyinə” (“To your Shirt”)

Fatma Hacıyeva

Abstract: This article presents a comprehensive artistic analysis of Ashig Alasgar’s goshma “Koyneyine,” examining its poetic features, imagery system, and semantic layers. The study reveals that the poem consists of three stanzas and follows the classical 11-syllable (6+5) structure characteristic of Azerbaijani goshma. The central object of artistic depiction is the young girl’s shirt adorned with gulebetin embroidery. The poet’s focus on this element of clothing is closely linked to traditional folk notions of feminine beauty, cultural practices, and the aesthetic significance of women’s attire in Azerbaijani heritage.

Ashig Alasgar masterfully portrays the image of the beautiful young woman and her ridecorated shirt, bringing ethnographic elements to life through poetic expression and illuminating the symbolic role of feminine beauty in the national worldview.

Keywords: Ashig Alasgar, goshma “Koyneyine”, “Gülebetin”, “Qalu-bala”

Article history: received – 04.11.2025; accepted – 15.12.2025

Giriş / Introduction

Aşıq Ələsgərin məhəbbət lirikasına aid ən gözəl şeirlərindən biri də “Köynəyinə” rədifli qoşmasıdır.

Usta Eldar təxəllüsü ilə şeirlər yazan Eldar İsayevə görə Aşıq bu qoşmanı sevdiyi Səhnəbanıya yazmışdır: “Aşıq Ələsgər “Köynəyinə”

qoşmasını bədahətən Səhnəbanıya söyləyib, mən də bu qoşmanı sənə həsr edirəm (1).

Eldar İsayevin bu məlumatı haradan əldə etməsini dəqiq bilməsək də, qoşmanın qeyri-adi məhəbbətlə yazılması gün kimi aydındır.

Qoşma üç bənddən ibarətdir. 11 heca, 6+5 bölgüsünə uyğundur. 1-ci və üçüncü misra sərbəst, 2-ci və 4-cü misralar qoşma janrının tələbinə uyğun olaraq həm qafiyədir.

Güləbatın qıyı// tər sinə üstə, -6+5=11

Nə gözəl yaraşır, // qız, köynəyinə! -6+5=11

Sinə Kəbə, köynək // Kəbə örtüyü, -6+5=11

İzn versən, sürtəm // üz köynəyinə. -6+5=11

Əsas təsvir obyekt gənc qızın köynəyidir. İlk misradan anlaşılır ki, köynəyin sahibi gənc qızıdır. (tər sinə). İkinci misradakı “qız” xitabı birinci misradan doğan fikrin təsdiqidir. Lakin burada sual yaranır nə üçün məhz qızın köynəyi bədii təsvir obyekt kimi seçilmişdir? Bu sualın cavabı məşhur el deyimi “Gözəllik ondur, doqquzu dondur” deyimindədir. Dövrün dəbdə olan geyimləri Aşığın diqqətindən yayınmır. O toy məclislərində iştirak edir, aydındır ki, toya gələn qız-gəlinlər dəblə geyinir, ən gözəl paltarlarını geyinir, dövrün gözəl geyimləri arasında qızların üst geyimi köynək də var və da aşığın diqqətindən yayınmır.

Burada tədqiqatçı Aytəkin Qəhrəmanovanın fikirlərini xatırlamaq yerinə düşür:

“Azərbaycanın bütün bölgələrində olduğu kimi, Qərbi Azərbaycanda da qadın geyimlərinə üst köynəyi, çəpkən, çərkəzi, ləbbədə, nimtənə, küləcə, çalma, arxalıq, ləçək, örpək, şal, kəlağayı, başmaq, corab, kəmərlər və müxtəlif bəzək növləri daxil idi. Bu geyim tiplərinin əsas elementlərindən biri üst köynəyi idi. Qadın üst köynəkləri bölgələr üzrə müəyyən fərqli xüsusiyyətlərə malik olsa da, ümumi səciyyəvi xarakterə malik idi” [1].

Birinci misranın ilk sözü “Güləbatın” diqqəti cəlb edir. Bəzi mənbələrdə “Güləbatın” şəklində verilir. Fikrimizcə, qoşmada məhz “Güləbatın” olmalıdır. Sözü sonuncu qalın “ı” səsi “qıyı” sözündəki “ı” sailləri ilə assonans təşkil edir ki, bu fonetik səviyyədə obrazlılığı təmin edir.

“Güləbatın” tikmə növüdür, tədqiqatçılara görə bu tikiş növü Orta Asiyadan yayılıb. Əsasən Təbrizdə, sonralar Bakı, Şamaxı, Naxçıvan kimi şəhərlərdə istifadə edilmiş, ən gözəl nümunələri isə Şamaxı ustaları tərəfindən hazırlanıb.

Tədqiqatçı Savalan Fərəcov “Güləbatın” tikmənin iki növünün olduğunu qeyd edir: *“Bu tikmə hamar və qabarıq olmaqla iki cür hazır-*

lanıb” [8]. S. Fərəcov “Zəmunduzi” (hamar işləməli) növü haqqında yazır: *“Qızılı və gümüşü (güləbatın) tellər xüsusi simkeşlər tərəfindən yüksək əyarlı gümüşdən hazırlanıb. Qızıl tel almaq üçün gümüş qızıl suya salınıb. Tellər ya xalis halda, ya da ipək iplik sapa sarınıb istifadə edilmiş. Güləbatın tikmə üçün ağır, tünd rəngli parçalardan (məxmər, qanovuz, xara, misqal tirmə) istifadə olunub.”* Müəllif “Güləbatın” in digər növü olan “məlihəduz” haqqında məlumat vermir. Qabarıq işləməli bu növdə saplar bir-birinin yanına paralel və çox sıx bəndlənir, daha çox haşiyə üsulunda istifadə edilir. Naxışların qabarıq görünməsi üçün qalın sapdan və qaytandan istifadə edilir. Güləbatının bu növündən haşiyə bəzəyində istifadə edilməsi haqqında məlumata Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi Qrafika bölməsinin elmi işçisi, sənətsünas Esmira Ağasıyevanın tədqiqatında da rast gəlirik: *“Güləbatın tikmənin bu üsulu haşiyə bəzəyində daha geniş tətbiq edilir. Muzeyin kolleksiyasında bir neçə qabarıq güləbatın texnikasında işlənmiş nümunələr var ki, bunlardan biri XIX əsrə aid olan “Quran qabı”dır. Hazırda ekspozisiyada nümayiş etdirilən bu güləbatın tikmə zoğalı rəngli məxmər parça üzərində qızılı saplarla işlənmişdir”* [2].

Bu faktları onu deməyə əsas verir ki, Ələsgərin qoşmasında “Güləbatın” in məhz köynəyin kənarında (haşiyəsində) qabarıq işləməli Güləbatın növündən bəhs olunur. Çünki Aşıq birinci misrada güləbatın sözündən sonra “qıyı” sözünü işlədir. Qıyı kənar deməkdir. Azərbaycan dialektoloji lüğətinin I cildində Çəmbərək, Qarakilsə dialektlərində “qıyı” nın zirvə mənası qeyd edilmişdir. *“Dünən Qızıl qayanın qıyına çıxmışdım. Çəmbərək”* [5, s. 334].

Aşıq üzünü gözələ tutub deyir ki, qız, güləbatın naxışlı yaxa, kənar, (zirvə) tər sinənin üstündə köynəyinə gözəl yaraşır. Bu fikri A. Qəhrəmanova da təsdiq edir: *“Aşıq üst köynəyini tərif edərək köynəyin yaxasının “güləbatın” tikmələri bəzədildiyini göz önünə gətirir.”* Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu geyimlərdən istifadə etmə imkanı dövrünün zəngin xanımlarında ola bilərdi. Bu da öz növbəsində köynək sahibinin varlı ailənin övladı olması anlamına gəlir.

Bəndin digər iki misrası da oxucunu düşündürür. Üçüncü misrada Dədə Ələsgər gözəlin sinəsini Kəbəyə bənzədir. Kəbə müsəlman-

ların üz tutduğu müqəddəs yer, ən əsas məscidi-
dir. Aşıq gözəlin sinəsini Kəbəyə bənzətməsi-
nin səbəbi nə idi?

Fikrimizcə, bu suala cavab tapmaq üçün Kəbə sözünün etimologiyasına nəzər salmaq lazımdır. Kəbə Qurani-Kərimdə “ev” [5], “Qorunan ev” [6] kimi xatırlanır, müsəlmanların qibləgahı hesab edilir. Güman etmək olar ki, Kəbənin “qorunan ev” mənası, qibləgah olması Aşıq gözəlin sinəsini ona bənzətməyə imkan vermişdir. Gözəlin sinəsinin Kəbəyə (qorunan evə) bənzədilməsi anlamından yola çıxarsaq, o zaman köynəyin Kəbə örtüyünə bənzədilməsi təbii görünür. Rəvayətə görə İslam Peyğəmbəri Kəbəni fəth etdikdən sonra səhabələri ilə birgə içini bütldərdən təmizləmiş, yumuş, lakin müşrüklərdən qalmış örtüyə toxunmamışdır. Həmin ildə bir qadın diqqətsizlikdən Kəbə örtüyünü yandırmış, müsəlmanlar Yəməndən yeni bir örtük gətirərək yenidən örtmüşlər. Sonrakı dövrlərdə müsəlmanlar davamlı şəkildə Kəbə örtüyünü yeniləməyə başlamışlar. Kəbə örtüyü həmişə qiymətli ipəkdən hazırlanmış, üzərində qızıl işləmələr olmuşdur.

Güləbətın tikiş növündə qızıl işləmələrin olması, gözəlin sinəsinin qorunan evə Kəbəyə bənzədilməsi, köynəyin də Kəbə örtüyünə bənzədilməsinə zəmin hazırlayır.

Bənzəyən - gözəlin sinəsi;

bənzədilən - Kəbə;

bənzətmə əlaməti - qorunan olması, qibləgah olması.

Bənzəyən - gözəlin geyindiği güləbətın tikməli köynək;

bənzədilən - Kəbənin örtüyü;

bənzətmə əlamət - qiymətli parçadan olması, qızılı saplarla işlənməsi....

Sonuncu misrada Aşıq gözəldən icazə istəyir ki, müsəlmanların Kəbə örtüyünə üzlərini sürtdüyü kimi o da üzünü gözəlin Kəbə örtüyünə bənzətdiyi köynəyinə sürtsün, yəni qorunana yaxınlaşsın.

Qoşmanın ikinci bəndi də maraqlıdır:

Gözəl yaranıbsan //qalü bələdan, -6+5=11

Yanağın göyçəkdi, // güldən, laladan, -6+5=11

Zərgər gül doğrasın// zərin tiladan, -6+5=11

Əlindən gəldikcə// düz köynəyinə. -6+5=11

Aşıq ikinci bəndin ilk misrasında gözəlin “qalü-bəla” dan yarandığını deyir. Xalq arasında yayılmış “Qalü-bəla” deyimini islam aləmində belə təfsir edilir: ““Qalü-bəla” bu kainatın Rəbbi Allahdır” [7]. Anlaşılan odur ki, şair gözəlin Allah tərəfindən yarandığını söyləyir.

İkinci misrada bənzəyən və bənzədilənlər dəyişir.

Bənzəyən-gözəlin yanağı

bənzədilən-gül (qızılgül), lalə

bənzətmə əlaməti-qırmızılıq, göyçəklik

Üçüncü misrada Aşıq zərgər tiladan(qızıldan) gül doğramasından (qızıldan naxış hazırlamasından), danışıq, dördüncü misrada isə gözəl məsləhət görür ki, bu qızıldan olan naxışları mümkün qədər (əlindən gəldikcə- iki mənada işləmə bilər, mümkün qədər və ya bacarırsa) köynəyinə düzsün.

Üçüncü misranı A. Qəhrəmanova fərqli izah edir: “Aşıq Ələsgər Səhnabanunu tərif edərkən deyir: “Zərgər gül doğrasın zərin tiladan, əlindən gəldikcə düz köynəyinə”,- deməklə pilək tikmə növünü təsvir edir” [1]. Lakin müəllif nədən bu qənaətə gəlməsinin səbəbini açıqlamır.

Xatırladaq ki, Pilək tikmə növü geyimlərdə deyil daha çox bəzək və xırda əşyaların hazırlanması zamanı istifadə edilir. Tədqiqatçı S.Fərəcovun izahı fikrimizi təsdiq edir: “Pilək tikmə. Bu üsul taxça, buxarı, güzgü pərdələri, divar bəzəkləri və xırda əşyaların hazırlanmasında istifadə olunub. Pilək əlvan metal lövhəciklərdən hazırlanıb və əsasən şal, mahud, qanovuz parça üzərində icra olunub” [8].

Fikrimizcə, aşıqın dördüncü bəndin son iki misrasındakı fikirləri elə Güləbətın tikiş növünə aiddir.

Qoşmanın möhürbəndi digər bəndlərlə müqayisədə daha təsirlidir:

Ələsgər də dost //yolunda sürünür, 5+6=11

Sinə üstə dərdə // dərman görünür; 6+5=11

O köynəyə nar// məmələr bürünür, 5+6=11

Onuçu qurban// oluruq biz köynəyinə. 6+5=11

Güman edilir ki, Aşıqın birinci misrada gözəli “dost” adlandırması səbəbsiz deyil, bəlkə də, təsvir obyektı olan gözəllə aşıqın yaxın münasibətdə olması bu qənaəti formalaşdırmışdır.

İkinci misrada dərdə dərman görünən gözəlin məmələridir. Üçüncü misrada bu fikir təsdiqini tapır. Birinci bənddə Kəbə örtüyünə bənzədilən köynəyə nara bənzəyən məmələrin bürünməsi isə köynəyin nə üçün bu qədər əhəmiyyət kəsb etməsini aydınlaşdırır. Sonuncu misrada

isə Aşıq bunu təsdiq edir, deyir ki, bizim köynəyə qurban olmağımızın səbəbi nar məmələrin ona bürünməsidir.

Son olaraq qeyd edə bilərik ki, bu qoşmada irfan, dini motiv axtarmaq əqlabatan görünür.

Ədəbiyyat / References

1. AMEA Naxçıvan Bölməsi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru A. Qəhrəmanova “Yaraşır libasın gül əndamına”, “Xalq” qəzeti, 21.06.2023
2. Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi Qrafika bölməsinin elmi işçisi, sənətsünas Esmira Ağasıyeva *Mədəniyyət.- 2018.- 10 yanvar.- S.13*
3. Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Türk Dil Qurumu Azərbaycan dialektoloji lüğətinin I cildi, A-L, Ankara, “Kılıçaslan Matbaacılık Ltd.” 1999
4. “Ədəbiyyat və incəsənət” (11.07.2024)
5. Qurani-Kərim Bəqərə, 2:125
6. Qurani-Kərim İbrahim, 14:37
7. <https://www.muselmanlar.com/>
8. Savalan Fərəcov *Mədəniyyət.- 2011.- 28 yanvar.- S. 15.*

Художественный анализ гошмы Ашыга Алескера «Кёйнейине» («К своей рубашке»)

Фатма Гаджиева

Резюме: В статье проводится всесторонний художественный анализ гошмы Ашыга Алескера «Кёйнейине», рассматриваются её поэтические особенности, система образов и семантические слои. Исследование показывает, что произведение построено из трёх строф и соответствует классической 11-слоговой (6+5) структуре азербайджанской гошмы. Центральным объектом художественного описания является рубашка молодой девушки, украшенная гюлябати-вышивкой. Обращение поэта именно к элементу одежды обусловлено народными представлениями о женской красоте, традициями быта и эстетикой народного костюма.

Ашыг Алескер с высоким художественным мастерством изображает образ прекрасной девушки и её богато украшенной рубашки, оживляя этнографические элементы поэтическим языком и раскрывая символическое место женской красоты в национальном мировоззрении.

Ключевые слова: Ашыг Алескер, гошма «Кёйнейине», «Гюлябатин», «Калу-бала»